

Koncepce revize vzdělávací oblasti: Umění a kultura

Oponent: PhDr. Markéta Pražanová

ČÁST ANALYTICKÁ

1. Čím je podle vašeho názoru vzdělávací oblast specifická vůči ostatním vzdělávacím oblastem a v čem je důležitá/zásadní pro všeobecný rozvoj žáků (jejich znalosti, dovednosti, postoje a hodnoty)?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Ne zcela. Odpověď jen částečně přesvědčuje o zásadním a nenahraditelném významu oblasti Umění a kultura pro rozvoj jednotlivce i celé společnosti.

- Společnost a potřeby lidí se v posledních letech zásadním způsobem proměnily. Psychika dospělých i dětí je dlouhodobě přetěžována. Pokud chceme vychovávat sebevědomé, vyrovnané a spokojené jedince, musí škola na tento stav reagovat a přetížení kompenzovat vzdělávacími oblastmi, které harmonizují všechny aspekty osobnosti.
- Oblast Umění a kultura, na rozdíl od ostatních vzdělávacích oblastí, ovlivňuje celostní rozvoj osobnosti žáka, harmonizuje jeho mysl a duševní schopnosti, které propojuje s jeho tělesnými schopnostmi.
- Oblast je unikátní tím, že umožňuje jedinci různé interpretace světa (vnějšího světa i svého vnitřního světa), nabízí nepřeborné množství pohledů na naše bytí, posouvá obzory poznání.
- Na rozdíl od naukových oborů, založených především na racionálním poznávání, se prostřednictvím uměleckých oborů může rozvíjet kreativní potenciál každého (bez akcentování intelektu), jeho talent, citlivost k prostředí a také se posiluje uvědomování si významu kulturního dědictví. Dochází tak ke kultivaci názorů, hodnotové orientace a postojů, a tím se také proměňuje celková kvalita života jedince i celé společnosti.
- Oblast Umění a kultura jako jediná zprostředkovává dotek krásnem, jako dotek něčím, co nás přesahuje. Prohlubuje naši schopnost vnímání krásy, její nalézání a také její vytváření a usilování o ni.
- Umělecká výchova je podle stanoviska UNESCO základní součástí vysoké kvality vzdělávání a přispívá k řešení sociálních i kulturních problémů. Není tedy zbytnou nadstavbou, relaxací, ukrácením dlouhé chvíle, ale zásadní oblastí vzdělávání, která by měla zaujmout v kurikulu dominantnější postavení než doposud.

Jsou odpovědi srozumitelné

- a. pro učitele základních škol bez příslušné aproby?
- b. odbornou veřejnost se znalostí oboru (učitelé s aprobací, didaktici VŠ)?

Odpovědi jsou srozumitelné, možná působí poněkud akademicky a běžného pedagoga ani odborníka nepřesvědčí.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

Ano. Možná bych nahradila slovo afektivní stránky slovem socioafektivní. Nebo doplnila sociální rozvoj.

2. Jaké současné vývojové trendy vzdělávací oblasti a souvisejících vědních oborů (v zahraničí i v ČR) považujete za inspirativní a přínosné pro všeobecný rozvoj žáků a jejich vzdělávací potřeby a měly by být promítnuty do revidovaného RVP ZV?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Ano. S ohledem na množství oborů asi není možné podrobně rozepisovat všechny inspirativní zdroje. Dobře, že kromě zdrojů není zapomenuto na případnou spolupráci s kulturními a vzdělávacími institucemi.

Osobně se přikláním k pojetí předmětu Umění v Německu, kde je kulturní vzdělání vnímáno jako předpoklad šťastného života. Např. v Bavorsku je výuka v oblasti umění a kultura více spjata s každodenním životem a našim životním stylem / slohem (móda, textil, grafický design, volného a užitě umění, design výrobků, estetika okolí domova a školy, architektura, městská výstavba, veřejný prostor, to vše doplněné o participaci na dění...).

Jsou odpovědi srozumitelné?

Ano.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

Ano.

3. Jak se v současném pojetí vzdělávací oblasti promítají stěžejní témata HSR (kompetenční a gramotnostní pojetí, průřezová témata, individualizace výuky aj.), v čem jsou naopak tato témata zohledněna nedostatečně?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Odpověď je příslibem, že se do vzdělávací oblasti Umění a kultura v rámci revizí RVP ZV promítnou všechna stěžejní témata HSR.

Jsou odpovědi srozumitelné?

Ano.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

Ano.

Wellbeing nevnímám jen jako podnětnou atmosféru pro tvorbu ve škole – jak je v tomto bodě prezentováno, ale jako důležitý kvalitní duchovní, sociální, emocionální, kognitivní, fyzický stav – nadšení pro to, co nás v životě naplňuje, pocit dobře prožívaného života – tedy stav, o který bychom měli my i žáci usilovat nejen ve škole, ale v každodenním životě.

4. Jaké překážky je třeba překonat při modernizaci vzdělávací oblasti, zlepšení návaznosti jednotlivých vzdělávacích stupňů, provázání vzdělávací oblasti s ostatními vzdělávacími oblastmi a obory, provázání s klíčovými kompetencemi, gramotnostmi a průřezovými tématy?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Ano. Naprosto s popsányými obavami souhlasím.

Jsou odpovědi srozumitelné?

Ano.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

Ano.

ČÁST KONCEPČNÍ

1. Co a proč je potřeba ve vzdělávací oblasti změnit (například redukovat, doplnit, přeformulovat, přesunout, uvést do souladu s HSR)? Jaké řešení navrhuje?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Ne zcela. Oceňuji připomenutí nutné podpory práce s prožitkem a rozvojem emocionality žáků (tedy také terapeutického účinku umění a kultury), čímž dochází k prevenci nežádoucích sociálně patologických jevů a psychických onemocnění, kterých bohužel velmi rychle přibývá.

Oblast Umění a kultura napomáhá výchově sebevědomého, zodpovědného a vyrovnaného jedince. Přispívá k personalizaci osobnosti, hledání vlastní identity, ale zároveň i její socializaci.

Jako opozitum přetížení žáků naukovými obory přináší oblast radost ze života, svobodu a podporuje tak wellbeing.

Kromě vlastní tvorby (produkce) a cílené a záměrné recepce a percepce umění ve škole či jiných zařízeních (a následné reflexe, sebereflexe, interpretace) se s uměleckými projevy všech oborů jedinci setkávají také ve svém každodenním životě, v lokálním prostředí. A měli by se snažit jejich estetické kvality rozpoznat.

Jsou odpovědi srozumitelné?

Ano.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

Ano.

2. Jaké navrhuje změny, aby do vzdělávací oblasti byly optimálně promítnuty klíčové kompetence, základní a oblastní/oborové gramotnosti a průřezová témata?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Ano.

Jen bych asi znovu upozornila na nutný podíl aktivit jak produktivních, tak receptivních (jak je zmíněno v textu), jejichž nedílnou součástí by měla být reflexe a interpretace (kritické – reflektivní myšlení je sice zmíněno v poznámce, ale považuji ho za zásadní pro postupné pochopení kulturních a uměleckých hodnot a vnímání okolního světa).

Jsou odpovědi srozumitelné?

Ano.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

Ano.

3. Jak se má změnit rozdělení oblastí a oborů, přiřazení oborů do oblastí, vztahy mezi obory a oblastmi a návaznosti oborů a oblastí mezi vzdělávacími stupni s ohledem na celostní rozvoj každého žáka?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Ano.

Pozitivně vnímám zachování původního členění devíti vzdělávacích oblastí a zachování vzdělávacích oborů. Integrace doplňujících vzdělávacích oborů a jejich provázání s HV a VV a ostatními obory je diskutabilní (včetně hodinové dotace, definování jádrového obsahu atd.). Pokud se však podaří oblast Umění a kultura dobře nastavit a jasně definovat očekávané výstupy, může dojít k zásadnímu posunu v celostním rozvoji každého žáka.

Jsou odpovědi srozumitelné?

Ano.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

Ano.

4. Jak navrhujete do vzdělávací oblasti zpracovat stěžejní témata HSR – digitalizace, wellbeing (všestranná pohoda a odolnost fyzická, psychická, sociální, duchovní), individualizace výuky, propojování formálního a neformálního vzdělávání, klimatická změna, společenské změny apod.?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Ne zcela. Struktura odpovědi i celkové vysvětlení nakládání se stěžejními tématy působí nedokončeně a nesourodě.

Opět bych zdůraznila, že oblast ovlivňuje všechny žáky bez ohledu na jejich intelekt a že pochopení uměleckých (estetických) hodnot může vést k lepší kvalitě života všech – tzn. Lze vychovat novou citlivou generaci mladých diváků, autorů, interpretů *a dalších vnímavých jedinců, kteří se budou aktivně podílet a podporovat kultivaci okolního světa.*

Klimatické změny – bych vnímala také ve vztahu k prostředí – tzn. Změny a rozvoj prostředí se v oblasti Umění a kultura stávají zdrojem učení o životním slohu – a s ním spojené etice a estetiky hmotného prostředí a našem fungování v něm, ale také zdrojem učení o adaptaci na nové potřeby společnosti a výzvy včetně klimatických změn. Poučení jedinci budou usilovat o symbiózu člověka s prostorem, vystavěným prostředím, krajinou a přírodou.

Společenské změny – mezi hlavní problémy školství patří přetížení učivem, především pak naukovými předměty. Zároveň ve společnosti přibývá jedinců s psychickými problémy. Škola by měla na tuto situaci reagovat a vykompenzovat vzdělávací oblastmi, které harmonizují všechny aspekty osobnosti.

Jsou odpovědi srozumitelné?

Ne zcela. Doporučuji přesněji specifikovat způsoby zpracování stěžejních témat do RVP ZV.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

V některých bodech se zachází do podrobnosti, v jiných chybí základní vysvětlení.

5. Jaký očekáváte vliv navrhovaných změn na všeobecný rozvoj každého žáka (například motivaci, sebepojetí, volbu vzdělávací cesty a přijetí odpovědnosti žáka za vlastní učení a celoživotní vzdělávání, rozvoji sociálně- emocionálních dovedností a další)?

Reaguje odpověď na zadanou otázku? (ano / ne zcela – uveďte v čem)

Ano.

Jsou odpovědi srozumitelné?

Velmi srozumitelně a přesvědčivě sestavená odpověď.

Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné? (uveďte konkrétně, v čem spočívají nepřesnosti)

Ano. Jen bych doplnila, že poučení jedinci budou nejen „projevovat celoživotní zájem o kulturu a umění a budou mít motivaci k aktivnímu trávení volného času“, jak je uvedeno, ale také se budou aktivně podílet a podporovat kultivaci okolního světa.

Stejně tak bych Wellbeing nespojovala jen s pohodou ve škole, ale také pohodou všude jinde a s celkovou spokojeností v životě.

POSOUZENÍ OBSAHU

1. V čem je Koncepce inovativní? Reaguje Koncepce na aktuální trendy a vývoj daného oboru/oblasti? (z pohledu vývoje didaktiky nebo z pohledu vývoje příslušné vědní disciplíny)

Předloženy byly dvě varianty Koncepce vzdělávací oblasti Umění a kultura. Obě varianty jsou jasně vysvětlené a mohly by v kurikulu fungovat, obě však s jistými výhradami a riziky.

Varianta A počítá s tím, že výtvarná a hudební výchova budou základními obory a z doplňujících vzdělávacích oborů (DVO), tedy dramatické výchovy, taneční a pohybové výchovy a filmové a audiovizuální výchovy, by se staly tzv. rozvíjející obory (dokonce bylo zvažováno, že by mohly stát mimo základní text RVP ZV). Obsahy DVO by byly realizovány v podobě volitelných předmětů nebo v kurikulu ukotvených projektů.

Přestože si uvědomuji setrvačnost školství a všeobecné obavy z jakýchkoliv změn, stejně jako jsem si vědoma kontinuity výuky oborů VV a HV a jejich skvěle propracovanou didaktiku, považuji „odsunutí“ DVO na „vedlejší kolej“ za příliš konzervativní.

S ohledem na vývoj společnosti (nevyváženost zatížení naukovými obory a informacemi negativně ovlivňující psychiku jedinců; pohybové problémy dětí; bleskový rozvoj audiovizuálních technologií atd.) považuji za nutné integrovat obory, které splní celospolečenskou poptávku a pomohou eliminovat rostoucí problémy.

Přikláním se tedy k variantě B – ke komplexnímu, multioborovému pojetí „výchovy uměním“, které směřuje k celostnímu rozvoji žáka. Jsem přesvědčena, že pokud by se vhodná integrace DVO podařila a posílil se význam oblasti Umění a kultura v RVP (příčemž navýšení hodinové dotace považuji za zásadní), pak by se jednalo o inovativní koncepci.

Varianta B umožňuje dostatečně otevřený a flexibilní přístup škol k oblasti Umění a kultura. Multioborové pojetí uměleckého vzdělávání může navíc lépe vyhovět individuálním potřebám žáků i vytvoření podmínek umožňujících požadovanou individualizaci. **Zároveň ale považuji za důležité, aby výtvarná výchova a hudební výchova i nadále zůstávaly v této oblasti základními/dominantními obory vyučovanými ve všech ročnících od 1. do 9. třídy a staly se pilíři této vzdělávací oblasti.**

DVO by se naopak mohly, ale nemusely ve všech ročnících objevit, záleželo by na pojetí jednotlivých škol. Důležité ale je, že by měly všechny děti možnost se se všemi pěti uměleckými obory v průběhu základního vzdělávání setkat.

2. Co na Koncepci oceňujete?

Na variantě B oceňuji zejména její flexibilitu a možnost dalšího vývoje v budoucnu. Oceňuji také svobodu, kterou budou mít školy při sestavování svého ŠVP v této oblasti. Přijetím této koncepce bude podpořen celostní rozvoj osobnosti a příležitost rozvinutí kreativního potenciálu, vnímání a reflexe v různých oborech, které může žák po celý život prohlubovat.

3. Jaké otázky by bylo vhodné ještě v Koncepci dořešit? Co v Koncepci chybí?

Jak již bylo zmíněno v dokumentu, je třeba přesněji vyjasnit, jakým způsobem budou DVO do oblasti integrovány, diskutovat hodinovou dotaci oblasti (její navýšení), jádrový a rozšiřující vzdělávací obsah oborů, projektové vyučování a prolínání s ostatními oblastmi, popsat jasně a srozumitelně přínos jednotlivých oborů pro komplexní rozvoj osobnosti atd.

4. Na jaká rizika jste v textu Koncepce narazili?

- Nedostatečné vysvětlení a následné pochopení významu oblasti Umění a kultura školami i veřejností – pro celostní rozvoj osobnosti i společnost;
- Výuka DVO bude probíhat neaprobovanými pedagogy, škola si nepřizve odborné lektory, výuka se uskuteční v neodborné nebo redukované podobě, případně formální či žádná;

- Integrace obsahů DVO do jiných oborů bez pochopení jejich specifik;
- Nedostatečná podpora pedagogů v oblasti Umění a kultura – metodiky, učebnice, pomůcky;
- Pomalá / nedostatečná příprava budoucích pedagogů pro oblast Umění a kultura;
- Nedostatečná finanční podpora škol (pro zaplacení odborných lektorů, workshopů, programů, pomůcek atd.);
- Nenaplnění očekávaných výstupů v uzlových bodech (s tím souvisí případná neshoda při nastavování jádrového vzdělávacího obsahu u jednotlivých oborů);
- Konzervativnost škol (je nutné dobře připravit vzorové ŠVP a příklady dobré praxe);
- Nízká motivace pedagogů ke změnám;
- atd.

Z výše uvedených důvodů považuji uvedení zkušební verze RVP ZV od září 2024 za příliš idealistický termín.

Doporučení

1. Uvedte Vaše doporučení, připomínky, náměty a komentáře pro další práci s Konceptí.

Názvy a obsah oborů:

Filmová a audiovizuální výchova – měla by se zaměřit především na estetickou složku a řeč filmu; audiovizuální výchova může u pedagogů evokovat spíše digitální gramotnost, tedy sebejisté využívání digitálních technologií a multimédií, což považuji za průřezové téma (navíc hojně zastoupené ve volnočasových aktivitách žáků).

Dramatická výchova – stejně jako u ostatních čtyř oborů preferovat její estetickou složku s jasně stanovenou tvořivou činností (produkcí divadelní hry, percepce, reflexe atd.) a orientací v lokálních i světových tématech. Někdy je dramatická výchova mylně vnímána jen jako „psychohrátky“.

Doporučuji ještě zvážit názvy oborů. Pokud usilujeme o posílení významu oblasti Umění a kultura a změnu v jejím vnímání nejen pedagogy, ale také širokou veřejností, pak bych se snažila ustoupit od zažitých názvů oborů (u výtvarné výchovy a hudební výchovy), které u širší veřejnosti bohužel často evokují způsoby výuky a postavení oborů v hluboké minulosti.